

живати особу, а й ідентифікувати її, визначати її місце серед інших членів соціуму. Другою причиною дослідниці називає невідповідність кількості імен числу денотатів, що виникає, з одного боку, внаслідок скорочення списку імен, а з іншого – у результаті постійної зміни демографічної ситуації, коли збільшення чисельності населення не супроводжується розширенням кола функціонуючих у суспільстві імен [6].

Відомо, що система імен, яка побутує на сьогодні, ще вимагає вивчення, однак антропонімічні дослідження вже мають багате наукове підґрунтя, яким є наукові статті та монографії вчених. У процесі історичного розвитку антропонімія удосконалюється як наука, аналізуються різні підходи до тлумачення особового імені та власних назв загалом.

Динамічні зміни найчастіше відображаються у власних особових іменах людей. Одні імена виходять з ужитку, набуваючи статусу маловживаних і рідкісних, інші входять до активного вжитку, набуваючи статусу широкоживаних та найуживаніших. Антропонімічна система рухома не лише в діахронічному плані (змінюється склад імен), а й в синхронічному (імена, вживані в конкретний період життя мови, взаємопов'язані між собою). Саме тому синхронічний та діахронічний аналізи, маючи різні предмети дослідження в межах одного об'єкта – мови або котрогось її елемента, – доповнюють один одного та дають змогу простежити і сучасний стан іменника, і його зміни в процесі історичного розвитку. Досліджуючи іменник певного регіону, доцільно виділяти в ньому синхронічні зміни для того, щоб, по-перше, вивчити системні зв'язки структурних елементів та їх функціонування в конкретний момент життя мови і, по-друге, уявити собі історію мови шляхом зіставлення якомога більшої кількості синхронних зрізів.

Суцільне дослідження особових імен певної території, здійснене протягом тривалого часу, дає змогу виявити діахронічні зміни іменника певної території, основні тенденції, що діють при цьому, дозволяє простежити закономірності розвитку і функціонування загальнонаціонального іменника загалом, бути предметом подальших наукових досліджень у галузі антропоніміки.

Література:

1. Белоусова А. Имена лиц и их синтаксические свойства / А. Белоусова // Слово и грамматические законы языка / [Лопатин В. В. и др. ; отв. ред. Н. Ю. Шведова] – М., 1989. – С. 131–206 (Имя).
2. Бондалетов В. Д. Русская ономастика / В. Д. Бондалетов. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
3. Бублейник Л. В. Про значення способу номінації в міжмовних лексико-семантичних співвідношеннях / Л. В. Бублейник // Мовознавство. – 1992. – № 2. – С. 29–33.
4. Карпенко О. Ю. Особові імена як концепти та форми їх профілювання / О. Ю. Карпенко // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – С. 27–34. (Серія «Мовознавство»; ч. 1).
5. Кнаппова М. Языковые аспекты общественного функционирования личных имён / М. Кнаппова // Ономастика и грамматика : сб. статей / [отв. ред. Л. П. Калакуцкая]. – М. : Наука, 1981. – С. 66–73.
6. Пахомова С. М. Сербська антропонімія XIV століття в контексті становлення формул іменування (на матеріалі Деканських грамот) // Ономастика та етимологія : зб. наукових праць на честь 65-річчя І. М. Железняк : статті / С. М. Пахомова. – К., 1997. – С. 187–200.
7. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К., 1996. – 335 с.
8. Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К. : Довіра, 2005. – 509 с.
9. Флоренский П. А. Имена / П. А. Флоренский. – М. : ЭКСМО–Пресс, X. : Фолис, 1998. – 912 с. – (Сочинения).
10. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена : конспект лекцій / Павло Чучка. – Ужгород : Видавництво УДУ, 1970 – 104 с.
11. Чучка П. П. Антропонімія як засіб етнічної ідентифікації людності / П. П. Чучка // Мовознавство. – 1988. – № 1. – С. 11–21.

УДК 821.111'06–3.09:81'22'42

О. В. Сподарик,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ХРОНОТОП У БРИТАНСЬКОМУ ПОЛІКОДОВОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Стаття присвячена дослідженню реалізації текстової категорії хронотопа у британському полікодовому художньому тексті початку XXI століття. Зазначено особливості реалізації субкатегорій хронотопа темпоральності і локальності на вербальному та іконічному рівнях.

Ключові слова: полікодовий художній текст, хронотоп, локальність, темпоральність, проспекція, ретроспекція.

CHRONOTOPE IN BRITISH MULTISEMIOTIC FICTIONAL TEXT

The article is devoted to the analysis of semiotic nature of a multisemiotic fictional text and the means of implementing a textual category of chronotope. The texts of British literature of the beginning of the XXI century served the material for analysis. A multisemiotic text is characterized by greater efficiency in data transmission compared to a purely verbal text due to the use of various channels of information transmission and their flexible structure. While interacting, verbal and iconic means provide integrity, coherence of the text and form its communicative effect. The peculiarities of implementing the subcategories of chronotope – locality and temporality, have been highlighted.

The analysis of a multisemiotic text demonstrates that the combination and mutual integration of elements of different semiotic systems is its inherent property and it confirms the fact that multisemiotic text components appear as a single structural and semantic unit, aimed at pragmatic effect on the recipient.

Key words: multisemiotic fictional text, chronotope, locality, temporality, prospection, retrospection.

ХРОНОТОП В БРИТАНСКОМ ПОЛИКОДОВОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

Стаття посвящена исследованию реализации текстовой категории хронотопа в британском поликодовом художественном тексте начала XXI века. Указаны особенности реализации субкатегорий хронотопа локальности и темпоральности на вербальном и иконическом уровнях.

Ключевые слова: поликодовый художественный текст, хронотоп, локальность, темпоральность, проспекция, ретроспекция.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістичній науці поки що не запропоновано єдиної вичерпної номенклатури основних категорій тексту, так само як і чітких критеріїв розмежування категоріальних і некатегоріальних ознак тексту. Це пояснюється надзвичайною чутливістю тексту до змін у середовищі його функціонування, а, відповідно, рухливістю категоріальних властивостей, які значною мірою залежать від типу та специфіки тексту.

Проблема реалізації текстових категорій в полікодових художніх текстах (*дали* – ПХТ) – складноорганізованих, багаторівневих утвореннях, сформованих в результаті симбіозу елементів, що належать до різних семіотичних систем, полягає в тому, що об'єктом такого дослідження постає не тільки вербальний текст, а й невербальний. Отже, текстові категорії реалізуються і в окремих семіотичних системах, і в окремому полікодовому художньому тексті. Серед важливих категорій ПХТ варто відзначити категорії локальності та темпоральності (хронотопа).

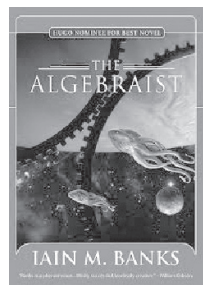
Актуальність роботи зумовлюється спрямуванням сучасних лінгвістичних студій на вивчення полікодових текстів, у структуруванні яких беруть участь засоби різних знакових систем, та підтверджується необхідністю розкриття ролі окремих семіотичних кодів, насамперед вербального компонента (*дали* – ВК) та іконічного (*дали* – ІК), у дослідженні текстових категорій та категорій хронотопа зокрема.

Новизна розвідки полягає в тому, що об'єктом дослідження постає не тільки вербальний текст, а й невербальний. Отже, нашою **метою** є виявлення реалізації текстової категорії хронотопа як в окремих семіотичних системах, так і в цілому полікодовому художньому тексті.

Виклад основного матеріалу. Текстова категорія *хронотопа* [2, с. 159] слугує для просторово-часової конкретизації образів персонажів, тобто виявляє знання автора про світ. Хронотоп художнього твору розглядається як єдність просторових і часових параметрів, що направлена на вираження змісту твору, тобто простір і час, як «певна форма відчуття часу і певне відношення його до просторового світу» [2, с. 355].

Хронотоп постає фундаментальним поняттям дослідження буття, оскільки «кожен факт, історична подія, ... будь-яке явище повсякденного життя неминуче вписується в систему просторово-часових координат» [4, с. 69]. Хронотоп є невід'ємним компонентом побудови індивідуально-авторської картини світу адресанта. Він визначає особливості методу, стилю, сприяє відображенню своєрідності його національного мислення.

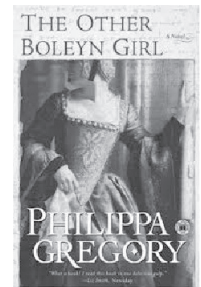
У ПХТ вибір місця і часу дії повністю залежить від інтенцій автора. Саме в компетенції автора вербального та невербального компонентів чи художника-ілюстратора помістити тих чи інших персонажів в такі просторові і часові умови, які найбільш ефективно відповідатимуть задуму автора. Гармонійне поєднання хронотопа ВК із хронотопом ІК сприятиме успішній інтерпретації полі кодового художнього тексту.

У структурі ПХТ можуть відобразитися об'єктивна дійсність, і світ із вигаданими часовими відносинами, де невербальні засоби цілком самостійно можуть передавати певну часову інформацію. Для прикладу, іконічний елемент ПХТ на обкладинці роману І. М. Бенкса [3] вказує на фантастичні майбутні події.

В аспекті семіотичного аналізу категорія художнього часу-простору осмислюється як знакова система, що вміщує кілька семантичних кодів – історичний, культурологічний, філософсько-естетичний, релігійно-міфологічний, географічний. Вони відображають особливості взаємозв'язків між означуванним і означником, конкретизують інформаційне поле хронотопа. Наведемо приклади реалізації історичного та культурологічного кодів хронотопа у полікодових художніх текстах.

Так, історичний код характеризує зображену автором епоху. Для прикладу, хронотоп вербального компонента полікодового тексту на обкладинці роману Ф. Грегорі [9] реалізується за допомогою лексики *Boleyn*, семантика якої вказує на XVI ст. (темпоральність) – епоху правління англійського (локальність) короля Генріха VIII. Хронотоп ВК співпадає із хронотопом ІК, оскільки зображення жінки (предмети одягу, зачіска) вказує також на цю часову епоху. З погляду семіотичного аналізу можна стверджувати, що означуване ВК співпадає із означуваним ІК (об'єкт: відома жінка Анна Болейн, XVI ст., Англія), а означники різні: репрезентаменом на вербальному рівні постає лексема *Boleyn*, а на іконічному – зображення жінки в королівських шатах, характерних для Англії XVI ст.

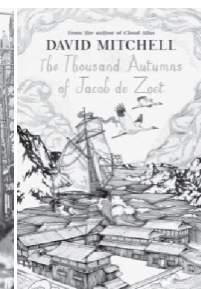
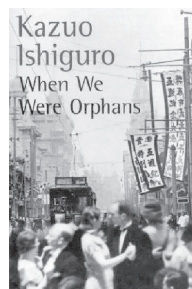
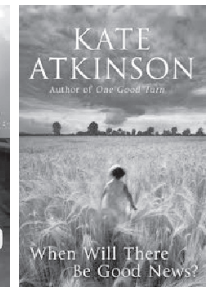
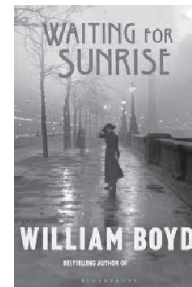
Культурологічний код розкриває особливості національного мислення адресанта (-ів), тенденції розвитку суспільства, побут героїв і їх уявлення про навколишній світ. Так, у наступному прикладі означуване ВК та ІК співпадають (об'єкт: батько за роботою), а означники різні: на вербальному рівні реперезентамен – іменник *father* та дієслово *would sit and carve* (темпоральність – минулий час), на іконічному – зображення чоловіка за роботою:

«Odd's father would sit by the fire and carve, making wood into faces and toys and drinking cups and bowls» [6].

Культурологічний код хронотопа на вербальному, та іконічному рівнях розкриває особливості побуту персонажів (*carved faces, toys, drinking cups, bowls* та зображення цих предметів).

У межах субкатегорії хронотопа темпоральності виокремлюємо категорії *ретроспекції* (спрямованість в минуле) та *проспекції* (спрямованість в майбутнє) [3]. Прикладами реалізації категорії проспекції можуть слугувати ПХТ на обкладинках романів У. Бойда [4] та К. Аткинсон [2]. В якості граматичних маркерів проспекції постають дієприслівник *waiting for* та запитання в майбутньому часі *future indefinite when will*. Завдяки використанню невербальних компонентів (зображенню жінки та дівчинки в очікуванні) часовий план тексту збагачується та можливості орієнтації в ньому адресата розширюються.

Прикладом реалізації категорії ретроспекції може слугувати ПХТ на обкладинці роману К. Ішігуро [11], де граматичним маркером постає дієслово в *past indefinite were*. Ретроспективний план ПХТ візуалізується за допомогою іконічних засобів контрасту кольорів.

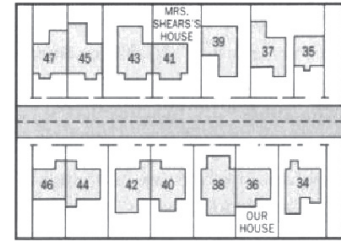
Плин часу простежується у наступному ПХТ [15], де на вербальному рівні він виражений виразом *thousand autumns*, а на іконічному – динамічним зображенням птахів, корабля та моря.

Субкатегорія хронотопа локальність представляє особливий інтерес при дослідженні ПХТ. Основними видами простору є фізико-геометричний, історичний та

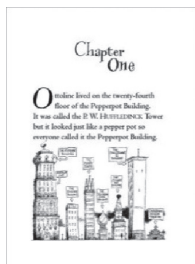
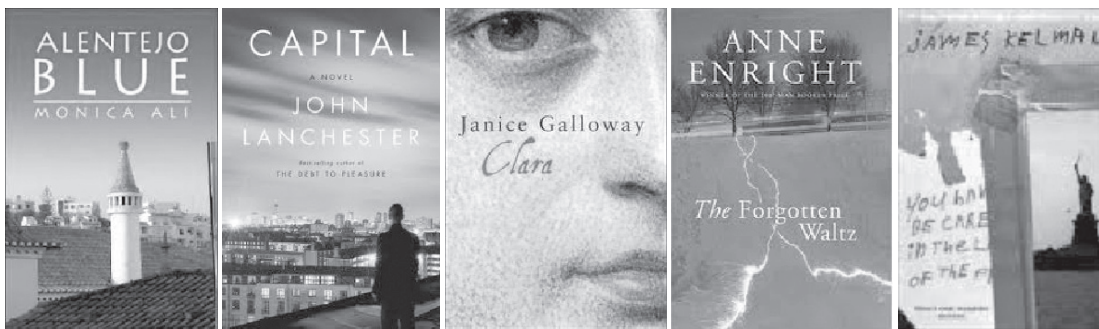
духовний, що поділяється на містичний, художній та індивідуальний [1, с. 42]. Художнім текстам відповідає художній простір, що становить сферу уяви, «продукт творчості автора, естетичний спосіб мовного втілення фізичного та філософського аспектів в межах прозаїчного та поетичного текстів» [5, с. 9]. Особливістю ПХТ є те, що в їх тканині можливе поєднання різних видів простору. Для прикладу, вербальній частині полікодового художнього тексту відповідає художній простір, а іконічний – фізико-геометричний:

«First of all I made a plan of our part of the street, which is called Randolph Street, like this:» [10, с. 134].

У мовному аспекті субкатегорія локальності реалізується за допомогою використання географічної назви *Randolph Street*, лексичної одиниці зі значенням «міський простір» *street*. ІК представлено схемою розташування будинків на вулиці. Як правило, ІК, що представляє фізико-геометричний простір, домінує або є рівнозначним вербальному компоненту в плані передачі інформації.

Просторові відносини представлені в ПХТ статичним та динамічним простором. Статичний простір виражає статичне розташування предметів. Візуальна статичність передається завдяки використанню фотографій, малюнків, що фіксують певний стан предметів (ландшафт, пам'ятники культури, портрети) та сприяють створенню видимої деталізованої картини, а вербальна – завдяки вживанню дієслів, прикметників, дієприкметників, які описують статичний стан предметів. Для прикладу, статичність ІК виражена зображеннями історичної провінції Алентеджо у південно-центральної частині Португалії на обкладинці роману М. Алі [1] та Лондону на обкладинці роману Дж. Ланчестера [14]. Прикладами вираження статичності у невербальній частині ПХТ можуть слугувати зображення портрета (Клара Шуманн – видатна піаністка XIX ст.) [8], ландшафта (засніжене передмістя Дубліна) [5] та пам'ятника культури (статуя Свободи в США) [13].

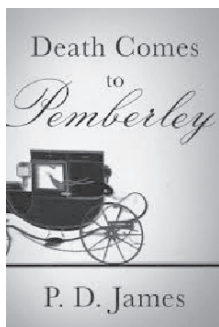
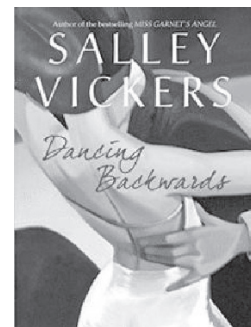
Прикладом вияву статичності може слугувати ПХТ [16, с. 3], де статичність на вербальному рівні виражається вживанням дієслів *live, look like* та деталізованим описом – назвами статичних будівель, а статичність на невербальному рівні – зображенням цих будівель.

Динамічний простір виражає переміщення об'єктів відносно один одного. На вербальному рівні динамічність виражається вживанням дієслів руху, на іконічному – зображенням об'єктів у стані руху. Наприклад, у наступному ПХТ динамічність простору виражається за допомогою виразу *rode the winds* (ВК) та зображення орла в польоті (ІК): «High above them, the eagle rode the winds» [6, с. 45].

У ще одному прикладі динамічність простору виражається за допомогою дієслів *pulled, wiped off, put away* (ВК) та зображення людини, яка щойно зайшла до кімнати (відкриті двері), йде по сходах і паралельно проводить маніпуляції із ножем (ІК):

«With his left hand he pulled a large white handkerchief from the pocket of his black coat, and with it he wiped off the knife and his gloved right hand which had been holding it; then he put the handkerchief away» [7, с. 5].

Ритм дії можна простежити на прикладі обкладинки роману С. Вікерс [17]. Вербальний компонент *Dancing Backwards* цілком співпадає з ІК (зображення танцюючої пари). Отже, хронотоп елементів ПХТ гармоніює.

Наступний приклад [12] демонструє реалізацію категорії локальності та темпоральності у двох частинах ПХТ. Динамічність простору та часу на вербальному рівні представлена дієсловом *comes*, а на іконічному – зображенням катафалка в русі. Рух тут відбувається в площині простору і часу (прихід смерті).

Висновки. Отож, категорія хронотопа реалізується в ПХТ за допомогою різноманітних вербальних та іконічних засобів, що доповнюють один одного, та використання яких розширює інформацію про просторовий континуум тексту. Використання невербальних компонентів дає змогу представити інформацію деталізовано, яскраво та ефектно.

Текстова категорія хронотопа співвідноситься з категоріями інтенційності і модальності, оскільки вони не є застиглими утвореннями з чіткими межами, а мають взаємовпливаючий та взаємопроникаючий характер. Отож, дослідження реалізації цих текстових категорій у семіотично гетерогенних постмодерних текстах становить **перспективу** подальших наукових розвідок.

Література:

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов / Е. Е. Анисимова. – М. : Изд. центр «Академия», 2003. – 128 с.

2. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // Литературно-критические статьи. – М. : Искусство, 1986. – С. 234–407.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 131 с.
4. Иконникова С. Н. Хронотоп культуры как основа диалога поколений / С. Н. Иконникова // Очерки : сб. статей. – СПб. : С.-Петербург. филос. общество, 2001. – С. 69–74.
5. Иттен И. Искусство цвета / И. Иттен. – М. : Д. Аронов, 2000. – 95 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Ali M. Alentejo Blue / M. Ali. – New York City : Scribner, 2006. – 230 p.
2. Atkinson K. When Will There Be Good News? / K. Atkinson. – New York : Little, Brown and Company, 2008. – 400 p.
3. Banks I. The Algebrast / I. Banks. – San Francisco: Night Shade Books, 2006. – 434 p.
4. Boyd W. Waiting for Sunrise / W. Boyd. – London : Bloomsbury, 2012. – 368 p.
5. Enright A. The Forgotten Waltz / A. Enright. – London : Jonathan Cape, 2011. – 240 p.
6. Gaiman N. Odd and the Frost Giants / N. Gaiman. – HarperCollins, 2009. – 128p.
7. Gaiman N. The Graveyard Book / N. Gaiman. – Harper Collins, 2008. – 312p.
8. Galloway J. Clara / J. Galloway. – London : Jonathan Cape, 2002. – 436 p.
9. Gregory P. The Other Boleyn Girl / Ph. Gregory. – New York : Touchstone, 2003. – 661 p.
10. Haddon M. The Curious Incident of the Dog in the Night-Time / M. Haddon. – London: Jonathan Cape, 2003. – 272p.
11. Ishiguro K. When We Were Orphans / K. Ishiguro. – New York : Vintage, 2001. – 336 p.
12. James P. D. Death Comes to Pemberley / Ph. D. James. – New York : Alfred A. Knopf, 2011. – 291 p.
13. Kelman J. You Have To Be Careful In The Land Of The Free / J. Kelman. – London : Hamish Hamilton, 2004. – 432 p.
14. Lanchester J. Capital / J. Lanchester. – London : Faber and Faber, 2012. – 577 p.
15. Mitchel D. The Thousand Autumns of Jacob de Zoet / D. Mitchel. – London http://en.wikipedia.org/wiki/Sceptre_%28imprint%29 : Sceptre, 2010. – 469 p.
16. Riddell C. Ottoline Goes to School / Ch. Riddell. – Toronto : HarperCollins, 2009. – 176 p.
17. Vickers S. Dancing Backwards / S. Vickers. – Toronto : HarperCollins, 2009. – 259 p.

УДК 811. 161. 2'373

Д. Д. Тодер, С. В. Тодер,

Ужгородський національний університет, м. Ужгород

ЛЕКСИКА УГОРСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В ГОВІРЦІ СЕЛА СІМЕР ПЕРЕЧІНСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті подані угорські запозичення в ужанській говірці села Сімер Перечинського району Закарпатської області, простежено наявність цих лексем в інших говірках України, слова поділені на тематичні групи. Об'єктом дослідження є гунгаризми в складі лексики, зібрані за допомогою польових записів протягом 2012–2015 років. У результаті проведеного дослідження автори статті доходять висновку про те, що говірка села багата на іноземні запозичення, найбільшу частку яких становлять слова західнослов'янського та угорського походження.

Ключові слова: ужанська говірка, лексика, запозичення, гунгаризми, тематичні групи.

THE VOCABULARY OF HUNGARIAN ORIGIN IN THE SUBDIALECT OF THE VILLAGE OF SIMER IN PERECHYN DISTRICT, TRANSCARPATHIAN REGION

Borrowings from the Hungarian language at the present time constitute one of the specific lexical features of the Transcarpathian dialects and are used mainly in dialectal speech. The article contains of the Hungarian borrowings in Uzhansky subdialect of the village of Simer in Perechyn district, Transcarpathian region, traced the presence of these lexemes in other dialects of Ukraine. The object of study is the Hungarian borrowings in the composition of vocabulary, collected through field notes from 2012 to 2015. The words are divided into the following thematic groups: names of clothes, names of kinds of shoes, the names of food, names of kitchen utensils, names of family affinity, names of household items, names on the designation of land plots, the names of human qualities, vehicles names, trade-related names, monetary relationships, names associated with professional activity, names associated with the housing and surrounding area, the administrative names. Borrowings from the Hungarian language in the speech of residents of the village of Simer relate mainly to household sphere. The authors of the article examine in detail some Hungarian borrowings from the thematic group of «Names of clothes», which is the most numerous among all existing groups in the dialect. As a result of our research efforts authors came to the conclusion that the dialect of the village is rich in borrowings, the greatest percentage of words West Slavic and Hungarian origin. A significant part of borrowed researched vocabulary recently becoming an archaism from dialects carrier they are replaced by new dialect formation or literary lexeme.

Keywords: Uzhansky subdialect, dialect, language borrowing, hungarism, thematic groups.

ЛЕКСИКА ВЕНГЕРСЬКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В ГОВОРЕ СЕЛА СИМЕР ПЕРЕЧИНСКОГО РАЙОНА ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье представлены венгерские заимствования в ужанском говоре села Сімер Перечинского района Закарпатской области, изучено наличие этих лексем в других говорах Украины, слова разделены на тематические группы. Объектом исследования являются гунгаризмы в составе лексики, собранной с помощью полевых записей в течение 2012–2015 годов. В результате проведенного исследования авторы статьи приходят к выводу о том, что говор села богат на иноязычные заимствования, наибольшую долю составляют слова западнославянского и венгерского происхождения.

Ключевые слова: ужанский говор, лексика, заимствования, гунгаризмы, тематические группы.

Закарпаття є самобутнім історико-культурним регіоном України. Упродовж історії край входив до різних державних утворень, про що свідчать самі його назви – Marchia Ruthenorum, Felső Magyarország, Felvidek, Ruthenfold, Karpatalja, Karpatenland, Karpatho-Ukraine, Ruska Krajna, Podkarpatsko, Rusinsko, Podkarpatska Rus, Karpatorusko, Karpatsky kraj, Подкарпатьє, Подкарпатская Русь, Угорская Русь, Рускрай, Підкарпаття, Закарпаття, Карпатська Україна, Закарпатська область [10, с. 7–8]. Тут перетиналися шляхи різних культур і народів, які свого часу заселяли край, окрім слов'ян – українців, росіян, словаків, поляків та ін. – тут і зараз проживають угорці, німці, румуни, євреї тощо.

Найчисленнішими етнічними спільнотами на Закарпатті були і є українці-русини та угорці, останні в наш час зосереджені переважно вздовж кордону з Угорщиною. Спільне сусідське проживання, спільні історичні події та діячі, численні